

חשובה יותר מהגינה].

הוא, שהלא ההיכר ציר הוא לכיוון הבית.

ומר חכמים סברי גינה עיקר ופטור הבית שער ממזוזה, כיון שההיכר ציר לכיוון הגינה, ולכן נחשב פתח הבית שער כפתח של הגינה שהיא מקום הפטור ממזוזה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: פירשו באופן הפוך את מחלוקת רבי יוסי וחכמים:

מבית לגינה כשההיכר ציר הוא לכיוון הגינה, דכולי עלמא בין רבי יוסי ובין חכמים לא פליגי דפטור הבית שער ממזוזה.

מאי טעמא? משום שהבית שער פיתחא דגינה הוא שההיכר ציר הרי הוא בצד הגינה.

כי פליגי רבי יוסי וחכמים, מגינה לבית כשההיכר ציר הוא לכיוון הבית.

מר רבי יוסי סבר דהבית שער ביאה דבית

א-ט אומר חכמים סברי, כולה בית שער, אדעתא א-ט דגינה הוא דעבידא, בעיקר נעשה עבור הגינה, ולכן אפילו שההיכר ציר הוא לכיוון הבית, מכל מקום הוא נחשב כפתח של הגינה ופטור הוא מן המזוזה [ברש"י הביא עוד פירוש אחר בענין זה].

אביי ורבא עבדי בענין זה כדברי רבה ורב יוסף, שכאשר ההיכר ציר לכיוון הגינה, כולם סוברים שפטור הבית שער ממזוזה, וחולקים רק כאשר ההיכר ציר הוא לכיוון הבית.

ורב אשי עביד בענין זה כדברי רב ושמואל לחומרא.

והלכתא כרב ושמואל לחומרא. ובכל האופנים, ואפילו אם ההיכר ציר (23) הוא לכיוון הגינה חייב הבית שער במזוזה כדעת רבי יוסי.

כשרק אחד פתוח לרשות הרבים והשני הוא פנימי, בזה לא הולכים אחרי הכר ציר כמבואר בראשונים, ומניחים את המזוזה בימין הכניסה לחדר הפנימי, והוא הדין בחצר שהיא לפני מהבית ואיננה פתוחה לרשות הרבים. שקובעים את המזוזה בימין הכניסה לחצר, ואפילו כשההיכר ציר בתוך הבית.

אך הבית מאיר (י"ד) חולק עליו, ומדמה את דין החצר לדין גינה המבואר בסוגיא. שכיון שהגינה פטורה ממזוזה, הרי תמיד קובעים את המזוזה בימין הכניסה לבית ואפילו כשההיכר ציר הוא בגינה. והוא הדין חצר שהיא פטורה ממזוזה. ממילא מקום המזוזה הוא בימין הכניסה לבית.

ואף על פי שמבואר ששערי חצירות חייבים

אחד יותר מהשני. וזהו החידוש שמכל מקום חייב במזוזה. [וביאר שם מדוע אכן זה שונה מהדין שהולכים אחרי הרגיל]. וכתב החזו"א שכוונתו היא, שהפתח מרשות הרבים לבית שער הוא רגיל יותר מאשר הפתח שמהחצר לבית שער.

23. כתב הט"ז (רפ"ט ד') שחצר שנמצאת אחורי הבית ואיננה פתוחה לרשות הרבים, ויש פתח בינה לבין הבית. צריך לקבוע את המזוזה בימין הכניסה לחצר, ואפילו אם ההיכר ציר הוא בבית גם כן קובעים בימין הכניסה לחצר. כי כל מה שהולכים אחרי הכר ציר זה דווקא כשיש שני חדרים שכל אחד פתוח לרשות הרבים, וכשיש פתח ביניהם דינו תלוי בהיכר ציר, אבל

איתמר: לול הפתוח מן הבית לעליה חלל שהיה ברצפת העליה ודרכו היו עולים במדרגות מן הבית לעליה ויורדים מן העליה לבית, וסביב למדרגות היו עושים ארבע מחיצות כדי שלא יוכלו להכנס בני הבית אל העליה ובני העליה אל הבית ללא רשות. ולפעמים המחיצות היו מסביב המדרגות גם בעליה וגם בבית, ולפעמים בעליה בלבד או בבית בלבד. ובמחיצה היה פתח.

אמר רב הונא: אם יש לו לאותו לול פתח אחד או בעליה או בבית, חייב במזווה אחת. ואם יש לו שני פתחין, חייב בשתי מזוזות [ולקמן מפרשין מה חידש רב הונא].

אמר רב פפא: שמע מינה מדרב הונא, האי אינדרנא [חדר] דאית ליה ארבעה באבי [פתחים], חייב בארבע מזוזות.

והוינן בה: פשיטא! כיון שיש לחדר ארבעה

פתחים, ודאי שחייב בארבע מזוזות.

ומשנינן: לא צריכא, אף על גב דרגיל הוא להשתמש בחד מן הפתחים יותר מאשר בשאר הפתחים, מכל מקום כל הפתחים חייבים⁽²⁴⁾ במזווה [ומה שאמרנו למעלה ש"במזווה הלך אחר הרגיל" היינו באופן שישנם רק שני פתחים, שאז הולכים אחרי הפתח הרגיל ורק הוא חייב במזווה, אבל כשישנם שלשה או יותר פתחים, לא הולכים אחרי הרגיל, שאין פתח אחד מבטל את שאר הפתחים. ויש מפרשים שרק פתח המשמש לאדם אחד ושאר האנשים נכנסים מפתח אחר אז אותו פתח פטור, אבל פתחים המשמשים לכניסת כולם ובפתח אחד משתמשים יותר מאשר בשאר פתחים אזי כל הפתחים חייבים במזווה].

וזהו מה שחידש רב פפא, שאף על פי שהרגילות היתה רק בפתח אחד, מכל מקום

במזווה אין דינה כמו גינה המבואר כאן. ולכן קובע את המזווה בימין הכניסה לחדר.

24. הקשה בשיטה מקובצת (אות ג) כיצד אפשר ללמוד זאת מדברי רב הונא. והרי דינו של רב הונא הוא רגיל בשני הפתחים במידה שווה. שהרי אחד מהם הוא כניסה ללול והשני ליציאה. ואיך אפשר ללמוד מזה לפתח שאינו רגיל בו שהוא חייב במזווה.

ולכן פירש השיטה מקובצת בשם הר"מ שלא כמו רש"י. ושני פתחים שאמר רב הונא שניהם נמצאים בכניסה ללול. או ביציאה מהלול. והוא רגיל באחד מהם יותר מאשר בשני. ועל זה אמר רב הונא שניהם חייבים במזווה. ואם כן אפשר ללמוד מזה לאינדרנא שיש בה ארבעה פתחים. שכולם חייבים במזווה ואפילו

במזווה, ואם כן מוכח שחצר איננה כמו גינה, ביאר הבית מאיר שכל חיוב שערי חצירות הוא כמו שכתב רבינו מנוח [הובאו דבריו לעיל] משום שמשם הולכים לבית. אך החצר עצמה פטורה ממזווה. ואם כן תמיד קובעים את המזווה בפתח שבין החצר לבית. בימין הכניסה לבית.

וסיים הבית מאיר שנלך אחרי לשון בני אדם, שהם אומרים נכנס מהחצר לבית. ונצא מהבית לחצר. הרי שהכניסה היא לבית, ואם כן המזווה בימין כניסתו לבית. שזוהי דרך הכניסה וזהו המחייב במזווה.

וכתב החזו"א שסברת הט"ז היא שחצר עצמה חייבת במזווה, וכדעת הרא"ש שאף על פי שאין לה תקרה היא חייבת במזווה. כיון שכך דרך חצר להיות בלי תקרה, וכיון שהיא חייבת

כל הפתחים חייבים במזווה.

אמר אמימר: האי פתחא דאקרנא פתח שנמצא בקרן זוית של הבית [יש מפרשין שרוח רביעית פרוצה⁽²⁵⁾ במלואה, ויש מפרשים (חזו"א) שהפתח עשוי מפרצה בשתי הדפנות הצמודות], **חייב במזווה.**

אמר ליה רב אשי לאמימר: והא לית ליה לפתח זה פצימין?

אמר ליה: עדי הרי, אלו ראשי הכתלים, משמשים כפצימין של הפתח.

רב פפא איקלע [הזדמן] **לבי מר שמואל,** חזא ההוא פתחא [ראה את אחד הפתחים] **דלא הוה ליה אלא פצים אחד משמאלא** [מצד שמאל של הפתח]. **ועבידא ליה** והיתה עשויה לאותו פתח מזווה.

אמר ליה רב פפא לשמואל: **כמאן** אתה סובר שקבעת מזווה, האם **כרבי מאיר** שמחייב במזווה אף על פי שאין אלא פצים אחד?

אימר דאמר רבי מאיר כאשר הפצים מימין, אבל כאשר הפצים משמאל **מי אמר רבי מאיר** שחייב במזווה? והרי צריך לקבוע את המזווה בימין!

מאי היא מנין דין זה שהמזווה תהיה בצד ימין?

דתניא: כתוב "וכתבתם על מזוזות ביתך", ודורשים: **ביאתך מן הימין.** דהיינו בימין ביאתו לבית. **אתה אומר** שביאתך היא מן הימין, או אינו אלא מצד שמאל?

תלמוד לומר "ביתך".

מאי תלמודא היאך אתה דורש מ"ביתך" שצריך צד ימין?

אמר רבה: דרך **ביאתך** [שדורשים "ביתך" לשון ביאה] כדרך בואך לבית תקבע את המזווה, ולא כיציאתך מן הבית. וזה מן הימין, **דבי עקר איניש כרעיה** [כשאדם עוקר את רגלו ללכת], **רגל דימינא עקר ברישא**⁽²⁶⁾

בפתח זה שאינו רגיל בו.

25. כך פירש הר"ש (הלכות מזווה סי' י"ד) והטור (רפז). ותמה הפרישה (רפז ג) הרי מבואר בגמ' לעיל שאכסדרה פטורה ממזווה כיון שאין לה פצימין והיא פרוצה במלואה. ופסק כך הטור. ומדוע כאן חייב במזווה.

ותירץ הפרישה שכאן מדובר שיש לפתח דלת ולכן חייב במזווה.

וכתב החזו"א שלכאורה כוונת הפרישה היא, שכאשר יש דלת חייבים במזווה גם בלי פצימין. אך דחה החזו"א זאת. שהרי הגמ' מקשה כאן בפתחא דאקרנא מדוע חייב והרי אין לו פצימין.

ומתרצת הגמ' שראשי הכותל הם הפצימים. אם כן מוכח שיש כאן פצימים. ולכן ביאר החזו"א שכאשר עושים דלת שוב מוכח מזה שראשי הכותל נעשו לשם פצימין, וחייב במזווה.

26. כתב המחבר (או"ח כג ג) שכאשר פוסעים לאחור אחרי תפילת שמונה עשרה, צריך לפסוע בהתחלה ברגל שמאל, וכתב המגן אברהם שהטעם הוא, מכיון שמבואר כאן שדרך האדם לפסוע בימין תחילה, לכן אחרי התפילה פוסעים בשמאל תחילה להראות שקשה לנו ללכת מלפני הקב"ה.

(27) [בתחילה], ומזה לומדים שקביעת המזווה תהיה בימין הכניסה לבית.

רב שמואל בר אחא קמיה [לפני] דרב פפא משמיה דרבא בר עולא אמר: מהכא לומדים שקביעת המזווה היא בצד ימין, וכתוב בספר מלכים "ויקה יהודיע הכהן ארון אחד ויקב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין כבוא איש בית ה', ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל הכסף המובא בית ה'". וכשארם היה נכנס לעזרה מצד מזרח והלך לצד מערב, אותו ארון שעמד בצד צפון של המזרח היה בצד ימין של הנכנס. ומזה רואים שביאת האדם למזבח היתה בצד ימין, ולכן נתנו שם את הארון. ומזה נלמד שדרך ביאה של אדם היא תמיד לצד ימין. והוא הדין במזווה שכתוב דרך ביאה צריך לקובעה בצד ימין.

ומפרשינו, מאי היכן שנינו את דברי רבי מאיר שמספיק פצים אחד לחיוב מזווה.

דתניא: בית שאין לו אלא פצים אחד רבי מאיר מחייב במזווה.

וחכמים פוטרין כיון שאין לו שני פצימין.

מאי טעמא דרבנן שהצריכו שני פצימין? "מזווה" כתיב, ומעוט מזווה היינו שתיים.

מאי טעמא דרבי מאיר שמספיק פצים אחד?

דתניא: כתיב בפרשת שמע "וכתבתם על

מזוזות ביתך", שומע אני ממשעות הפסוק שכתב מזוזות ולא מזות, מיעוט מזוזות דהיינו המספר הקטן ביותר שאפשר לפרש את המילה מזוזות וזהו שתיים. כשהוא אומר "וכתבתם על מזוזות ביתך" בפרשה שניה והיה אם שמוע, שאין תלמוד לומר, שלכאורה מילה זו מיותרת, שכבר כתוב מזוזות בפרשה ראשונה [פרשת שמע], וכיון שכך הוי המילה מזוזות המוזכרת בשתי הפרשיות ריבוי אחר ריבוי, וכלל הוא בידינו שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. מעט הכתוב למזווה אחת, לומר שאפילו אם אין בפתח אלא פצים אחד חייב הוא במזווה, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: אינו צריך ללמוד מרבי אחר רבוי, שמספיק מזווה אחת.

כשהוא אומר בפרשת קרבן פסח "וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות", שאין תלמוד לומר שתי מזוזות, שפירוש המילה מזוזות הוא לכל הפחות שתי מזוזות, ואם כן המילה "שתי" מיותרת.

אם כן מה תלמוד לומר "שתי", זה בנה אב, שכל מקום שנאמר מזוזות אינו אלא אחת, עד שיפרט לך הכתוב שתיים כמו שפרט בפרשת קרבן פסח. וכיון שכך במזווה שכתוב סתם "מזוזות", מפרשים שכונת הכתוב הוא למזווה אחת. וזהו דעת רבי מאיר שמספיק פצים אחד לחיוב מזווה.

תנו רבנן: כתוב בפרשת מזווה "וכתבתם

27. כתב המרדכי (סי' תתקסב) שאם זהו הטעם, אם כן באיטר שדרכו לעקור רגל שמאל תחילה ישתנה הדין ויקבע מזווה בשמאל. וכמו שמצאנו

בתפילין שאיטר חלוק משאר האנשים ומניח תפילין בימין. הוא הדין במזווה יהיה דינו לקובעה בשמאל.

המזווה שהיא **כתיבה הנוהגת לדורות**, **מכתיבה של גט** שהיא **כתיבה הנוהגת לדורות**. ואין דנין כתיבה הנוהגת לדורות מזווה, מכתיבת התורה על האבנים שהיא **כתיבה שאינה נוהגת לדורות**, אלא הוראת שעה היתה.

וכמו כן צריך לכתוב בדיו בין במזוזות ובין בגט⁽³¹⁾, **וכמו שנאמר להלן** בספר ירמיה לגבי כתיבת פרשת איכה על ידי ברוך בן נריה **"ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו"**. ולמדים מזה שכל מקום שצריך כתיבה בספר צריך לכתוב בדיו.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא דרב אשי: רחמנא אמר "וכתבתם על מזוזות" ומשמע שצריך כתיבה על הסף ממש ולא בקלף, **ואת אמרת שנילף שכותבים את המזווה על הקלף** בגזירה שוה **דכתיבה כתיבה מגט!**? ואיך אפשר לעקור את משמעות הפסוק

על מזוזות". **יכול יכתבנה** [את המזווה] על **האבנים**⁽²⁸⁾ של המזוזות, ככתוב "וכתבתם על מזוזות", ומשמע על המזוזות עצמם! ?

נאמר כאן במזווה **כתיבה**, ונאמר להלן בפרשת גט **כתיבה** "וכתב לה ספר כריתות", **מה להלן** בגט, **כתיבה על הספר**⁽²⁹⁾, **אף כאן** במזווה **כתיבה על הספר**.

או כלך לדרך זו? אולי נלמד באופן אחר את הגזירה שוה:

נאמר כאן במזווה **כתיבה**, ונאמר להלן כשנצטוו לכתוב את התורה על האבנים **כשעברו את הירדן כתיבה** "וכתבת עליהן את כל דברי התורה".

מה להלן כשעברו את הירדן כתבו על **האבנים**, **אף כאן** במזווה⁽³⁰⁾ **על האבנים!**?

נראה למי דומה מזווה: דנין את כתיבת

ספר כריתות בא ללמד שצריך שתהיה בגט **ספירת** [ביאור ופירוש] דברים. אבל אין צורך בקלף דווקא.

ולכן פירשו **התוס'** שמה שלומדת הגמ' כתיבה כתיבה, אין הלימוד מגט [כמו שפירש רש"י], אלא מפרשת סוטה או מספר תורה של מלך, שבשניהם נאמר דין כתיבה בספר.

30. תמה הקרן אורה, הרי יש הלכה למשה מסיני שמזווה נכתבת על דוכסוסטוס, שזהו מקום מסויים בקלף, ואם כן איך שייך ללמוד מגזירה שווה שיכתבו את המזווה על אבנים, הרי יש הלכה למשה מסיני מפורשת שהיא בקלף דווקא.

31. גם בזה הקשו **התוס'** שהרי מפורש במשנה

ודחה **המרדכי**, שתפילין מיועדים רק למניח, ולכן איטר מניח בימין. אך מזווה מיועדת לכל הבאים לבית, ואפילו כשהוא איטר לא ישתנה הדין וקובע בימין.

28. **בהגהות מיימוניות** (פ"א מתפילין אות ז) הוכיח מזה שקלף המזווה איננו צריך עיבוד לשם קדושת מזווה. שאם נאמר שצריך עיבוד לשמה, אם כן איך יש צד בגמרא שיכתבו את המזווה על אבן, והרי באבן לא שייך עיבוד לשמה. אלא מוכרח מזה שמזווה איננה צריכה עיבוד הקלף לשם מזווה.

29. **התוס'** הקשו על זה שהרי מפורש במשנה בגיטין שאפשר לכתוב גט על עלה של זית ועל קרן של פרה ולא צריך ספר. ומה שכתוב בתורה

שצריך כתיבה על הסף על ידי זה שלמדים גזירה שוה.

אמר ליה: **אמר קרא "וכתבתם"** ומשמע שצריך **כתיבה תמה** [שלמה], וכתובת דיו על האבנים איננה כתיבה תמה [לפי שאינה מתקיימת, תוס'], אלא רק על הספר שייך כתיבה תמה, והדר ואחר הכתיבה, אמרה תורה לשים אותה על המזוזות של הפתח.

והוינן בה: **ומאחר דכתיב "וכתבתם"** ודורשים שאי אפשר לכתוב את המזוזה על האבן אלא על הספר, **האי גזירה שוה שלמדים ממנה שכותבים על הספר למה לי?** הרי גזירה שוה זו מיותרת.

ומשנינן: **אי לאו דילפינן האי גזירה שוה, הוה אמינא ליכתבא אאבנא** יחקוק את הכתב בסכין על גבי האבנים [ועל ידי חקיקה אפשר לכתוב כתיבה תמה גם על אבן] והדר **ליקבעא אסיפא** — ואחר החקיקה יקבע את האבן שחקק בה בצורת הפתח, ועל ידי זה יקיים את הפסוק "וכתבתם" כתיבה תמה, שעל ידי חקיקה היא כתיבה תמה, ואחר כך יקבענה במזוזות הפתח, **קא משמע לן הגזירה שוה שצריך כתיבה בספר ולא באבן** [עיי' בשטמ"ק פירוש אחר].

שנינו במשנה: **ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד** [אות אחת] **מעכבין**.

והוינן בה: פשיטא שכתבת את אחת

מעכבת שהרי כתוב "והיו לטוטפות" ומשמע לשון הויה ועכוב.

אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכא משנתינו להשמיע **אלא לקוצו של יו"ד** שגם הוא מעכב [יש מפרשים שהוא הרגל הימנית של היו"ד, ויש מפרשים שזה הכיפוף בצד שמאל של גג היו"ד, והוא הנקרא קוצו של יו"ד של רבינו תם].

והוינן בה: **והא נמי פשיטא** שקוצו של יו"ד מעכב, שהרי הוא חלק מהאות?

ומשנינן: **לא נצרכא אלא לאידך דין** שהשמיע **רב יהודה. דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל** שאין גליון חלק של קלף מוקף לה מסביב **מארבע רוחותיה** אלא נוגעת אות אחת בחברתה **פסולה**.

וזהו שכתוב ואפילו כתב אחד מעכבין, שאפילו הלכות ומשפט אות אחת מעכב את התפילין, ואם אות אחת בתפילין אינה מוקפת גויל התפילין פסולות.

תנו רבנן: כתוב בתורה שלש פעמים את לז-ב המילה "טוטפות". א. בפרשת שמע "והיו לטטפת בין עיניך", ב. בפרשת והיה אם שמוע "והיו לטטפת בין עיניכם", ג. בפרשת והיה כי יביאך "והיה לך לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך" [אך לפי המסורת שבידינו גם המילה לטטפת שבפרשת והיה אם שמוע כתובה לטוטפת עם וי"ו].

וכיון שבשתי הפרשיות שבקריאת שמע

על גט, אלא על פרשת סוטה או ספר תורה של מלך.

בגיטין שאפשר לכתוב גט גם בסם ובסיקרא, ואין צורך בדיו דווקא.

והתוס' באמת מפרשים שאין כוונת הגמרא